

META-REFERENTIAL ASPECTS OF MODERN COMMUNICATION OF SHAKESPEARE'S ARTISTIC MESSAGE

Odette Arhip and Cristian Arhip

**Prof., PhD, Ecological University of Bucharest, Assist., PhD, "Gr. T. Popa" University of
Medicine and Pharmacy, Iași**

Abstract: The British Hogarth project commemorates the 400th anniversary of Shakespeare's death. Famous contemporary writers (Ian McEwan, J. Winterson, M. Attwood, etc.) carry on the Shakespearian message licking into a modern narrative shape. Our contribution points out their apt way to communicate with the readers of the 21st century highlighting and preserving the main patterns, characters, plots of Shakespeare's plays. The former landscape of figures, situations and images is vaguely able to communicate with readers living during 21st century. So, the well known modern writer, Ian McEwan, finds out an inspirational and challenging way to mirror Shakespeare's play into a novel, revolving meta-referential technique. However he has preserved the basic patterns, this essential core of the way stories are made. In this sense, the real significance of this comprehensive approach is to comment upon the new dealing with Shakespearian themes maintaining the basic components adding meta-referential striking and refreshing connotations. This modern attempt proves that Shakespeare's elemental composition stands for the storytelling impulse of mankind forever. The present contribution focuses on the meta-referential aspects of the modern Hamlet plot in McEwan's perspective.

Keywords: metareference, time-bridge, metalepsis, intertextuality, fictum meta-reference. broken convention

Metareferențialitatea, auto-referențialitatea, intermedialitatea au devenit constante ale manifestărilor artistice relevându-se programatic ori subtil. Fiind totodată o cale de reabordare a oricărei teme clasice, aceste tehnici incitante au fost aplicate pe texte canonice, inclusiv pe acelea ale celui mai important scriitor al lumii, William Shakespeare. De pildă, unul dintre demersurile de acest tip, proiectul Hogarth, omagiindu-l pe dramaturg, îi provoacă pe cei mai importanți scriitori contemporani să recompună, în contemporaneitate și în normele genului epic, capodoperele clasicului britanic.¹ Shakespeare este Steaua Polară a literaturii și o provocare pentru orice artist. Astfel, și istoria recentă a vieții culturale românești consemnează reușita regizorală a lui Andrei Șerban de a monta prin mijloace specific teatrale îmbinate cu cele ale filmului o variantă modernă surprinzătoare a piesei "Mult zgomot despre nimic", implicațiile metareferențiale fiind evidente.

Revenind la proiectul britanic însă, remarcăm apariția romanului "Coaja de nucă" semnat de prolificul și inspiratul scriitor Ian McEwan. Este un autor de succes care și-a propus celebrarea Marelui Will, dar a reușit mai mult decât atât, creând un roman interesant și prin nuanțele metareferențiale.

Preluând parțial intriga din "Hamlet", McEwan nu propune un Hamlet cu vestimentația și problemele existențiale specifice secolului XXI (așa cum au procedat confrății implicați în proiect care au transpus complotul cu toate personajele în alt timp istoric), ci un Hamlet-personaj și narator insolit: un fetus, erou care ar putea avea orice chip, dar care are deja o voce și o inteligență cultivată, mult peste media oamenilor maturi, dezvoltând, în paginile cărții, un monolog profund despre toate subiectele importante în viața unui cuplu și în viața lumii. Sunt înglobate aici crima și

¹ <http://miscareaderezistent.ro/carte/proiectul-hogarth-shakespeare-humanitas-36313.html> accesat pe 7.05.2018

trădarea, esența tematică a tragediei shakespeareiene, dar, proeminent, alături se așază toate motivele fierbinți ale lumii în care va intra și pe care o cunoaște deja social, economic, politic, ideologic, adică îndepărtează ramele convenției și există, cunoaște, dezbate exoforic (Mahler, 2009: 123). Este un exemplu tipic de *perplexing narrative situation* analizat de Irina Rajewsky prin prisma calității sale metareferențiale (Rajewsky, 2009: 136).

Personajul extinde universul imaginar marcat metaforic prin *marginile translucide* ale uterului, necesitate similară celei resimțite de artiști din domenii diverse ale artei. Să ne amintim, de pildă, de Parmigianino (cel Mic din Parma) – pictor italian din secolul al XVI-lea care a inițiat un manierism dezvoltat în timpul Renașterii - evidențiază faptul că spațiul pictat nu îi mai este suficient personajului care își dorește trecerea frontierei estetice și pătrunderea în realitate. Iar șirul de exemple de acest tip este generos. Vezi Figura 1.

Nici tradiționala opoziție timpul nărării vs. timpul narațiunii nu mai funcționează pentru că totul se povestește și se analizează din perspectiva unică a unui fetus raportat la un singur și paradoxal reper temporal: viitoarea zi de naștere. În rest există numai un poduri-temporale perioadele de interes a problematizării aspectelor legate de viața familiei în care va pătrunde acest nenăscut și constanta sa dorință de a exprima puncte de vedere față de politica internațională a unei *bătrâne Europe sclerозate, relativ bună la suflet, vulnerabilă în fața agresorilor* (McEwan, 2016: 13). Metalepsa narativă extinde intriga *in nuce* (cea a cuplului Trudy – Claude, corespondentul lui Gertrude – Claudius) și mini-intervalul de timp implicat de narațiune la intervalul temporal al realității, al istoriei consemnate și comentate (atentatul din 7 iulie 2005 de la metroul londonez, tabăra de imigranți de la Calais din timpul crizei refugiaților din 2015, copiii folosiți ca bombe, incidentul din Austria în care a fost descoperit un camion cu imigranți lăsați să se sufocă etc).

Figura 1.

Se constată deopotrivă o metalepsă ontologică și una epistemologică. Personajul narator are o maturitate intelectuală, perceptuală, interpretativă voit discordantă cu vârsta biologic embrionară. El mărturisește aproape liric senzații provocate de culori, mâncăruri, vinuri (*Când aud rostindu-se*

albastru, o chestie pe care nu n-am văzut-o niciodată, îmi imaginez un soi de eveniment mental destul de aproape de verde; aromă de gardenie și paciuli) și meditează livresc asupra constatărilor lui Barthes cu privire la relația dintre plictiseală și plăcere (*Plictiseala nu e departe de plăcere – e desfătarea văzută de pe malurile plăcerii* – McEwan, 2015: 86). Subliniem această extrapolare din care străbate intenția de a transforma fetusul într-un arhetip în sensul consacrat de filosofia lui Platon.

Lexicul utilizat, sfidând intenționat convențiile, este universal-mozaicat – se pot identifica termeni proprii pentru un analist politic (*extremism fervent, naționalism la scară mică, dezastru financiar, corporație multinațională, organizare socială*), comentator sportiv (*sport de contact, jucător, echipă, teren de antrenament*), teoretician literar (*aubadă* – poezie medievală care se recită în zori; *galimatias* – vorbire confuză; *solipsism, tetrametru*; citate din diverși autori, predominant fiind James Joyce), sociolog (*sex interracial, utopie atee*), medic (*diafragmă, modificator genetic, hormoni, tendoane*), arhitect (*frontoane, plăci de ardezie*) etc.

Acest personaj imaginat de McEwan are, în primul rând, înțelepciune, cea mai importantă virtute atinsă de om. Autorul contemporan britanic nu a gândit doar o replică de secolul XXI pentru *Hamletul* shakespearian. El și-a propus o extindere a universului ficțional prin perspective mai largi către toate domeniile umaniste, toate fiind incluse în monologul acestui nenăscut biologic, dar, în același timp, dublu bătrân spiritual, un erou cu mii de chipuri, un Necreat imperisabil. Asemeni fotografiilor care încorporează metareferențial în operele lor monumente arhitectonice, secvențe ale vieții cotidiene, picturi din interiorul muzeelor alături de privitori (v. Richard Estes, Thomas Struth în Wolf, 2009: 161-162) ori la fel ca regizorii care mixează ficținea cu realitatea (Ingrid Bergman, Woody Allen, Michael Haneke etc.)

Adăugăm la toate observațiile anterioare și intertextualitatea, deși acest element este unul previzibil. Textul este presărat cu numeroase pasaje din piesele shakespeariene imbricate subtil în dialoguri, descrieri și în monolog (*Britania cuprinsă-n apa mării, cu stânci menite a-ntâmpina vrăjmașul* – McEwan, 2015: 108).

Foarte mulți artiști din diverse domenii, dintre care l-aș menționa pe René Magritte, au obișnuit publicul cu înlăturarea convențiilor și privirea unei opere de artă cu un ochi proaspăt care se bucură de inteligente devieri. De pildă, dacă ne reamintim de replica lui Magritte pentru tabloul lui Manet, "Balconul" (Figura 2), devenim și mai liberi să acceptăm că așa cum se invocă motto-ul *Mememto mori* în forme surprinzătoare, se poate impune și reversul: increatul știe deja tot despre viață și lume. Este un fel de *factum metareference* despre care a scris Werner Wolf exemplificând prin romanul lui John Fowles, *Iubita locotenentului francez* (Wolf, 2009: 41), dar la care putem adăuga măcar foarte recenta încercare asemănătoare a autoarei Vesna, Goldsworthy, *Marele Gorsky* (Goldsworthy, Humanitas: 2017).

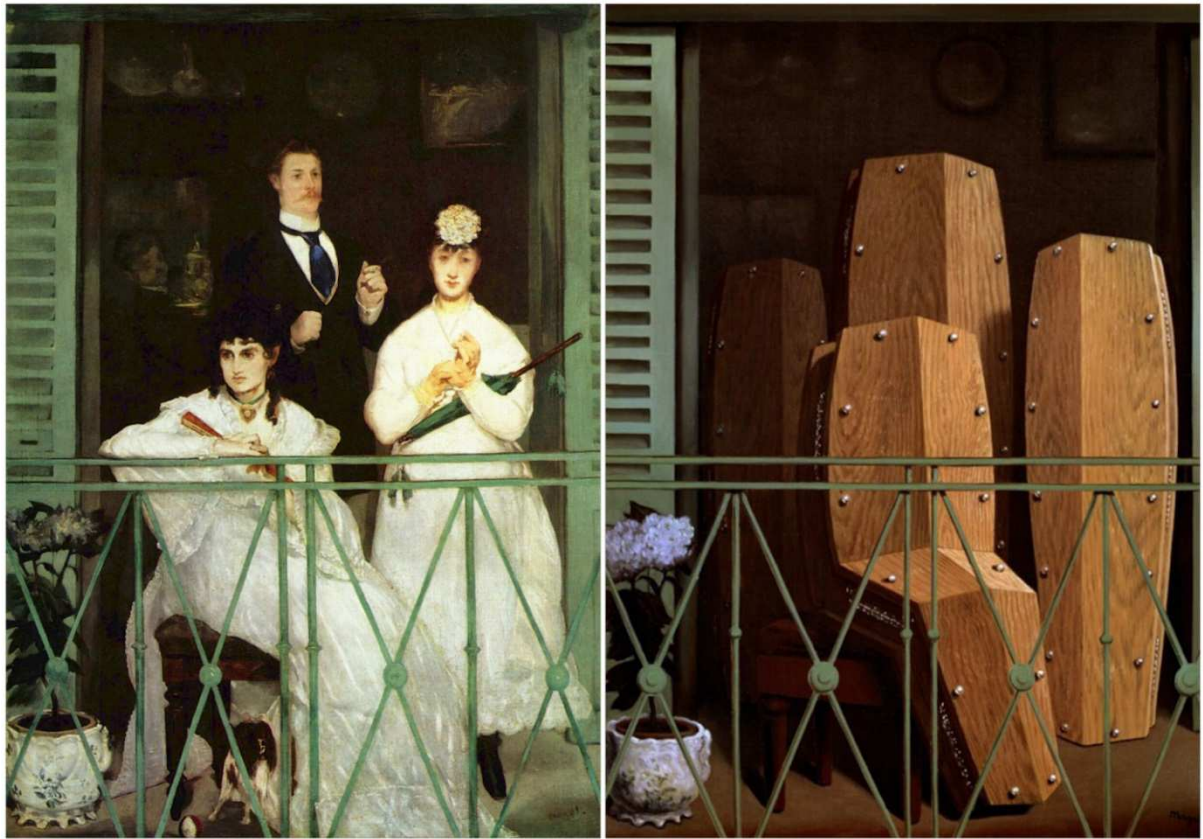

Figura 2.

BIBLIOGRAPHY

- Booker, Ch., *The seven basic plots*, London, Bloomsbury, 2016.
Goldsworthy, V., *Marele Gorsky*, București, Humanitas, 2017.
McEwan, I., *Coaja de nucă*, București, Humanitas, 2016.
Toolan, M., *Narațiunea*, Iași, Editura Universității "Al. I. Cuza", 2006.
Wolf, W., *Metareference across Media*, Rodopi, Amsterdam, 2009.